

Poznań dnia 14 stycznia 2022

dr hab. inż. arch. Adam Nadolny, prof. PP
Politechnika Poznańska, Wydział Architektury
Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa
Zakład Historii, Teorii i Ochrony Dziedzictwa
ul. Jacka Rychlewskiego 2, POZNAŃ
adam.nadolny@put.poznan.pl

R E C E N Z J A

Rozprawy doktorskiej Pana

mgr inż. arch. Antonio Nevescanin

pt. "Limits and Differences in Revitalisation Process in "Transition" Countries on Example of Lodz and Zagreb, with Special Consideration of Public Space"

Wykonana na zlecenie Rady ds. Stopni Naukowych

Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechniki Łódzkiej.

1. Tematyka problematyki naukowej poruszona w rozprawie.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska została przygotowana pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Bartosza Walczaka, profesora uczelni. Praca składa się z 6 rozdziałów tematycznych i 2 rozdziałów technicznych, liczy 409 stron. Taki podział pracy wydaje się jak najbardziej słuszny z punktu widzenia prezentacji badanego materiału naukowego.

Poszukiwanie związków przestrzeni publicznych w miastach z koncepcją miejsca, towarzyszy współczesnemu dyskursowi już właściwie od lat 60 XX wieku. Doktorant słusznie przywołuje w swojej dysertacji Jane Jacobs (1916-2006) oraz jej znakomitą książkę „*The Death and Life of Great American Cities*” (1961). Aby, po krótko scharakteryzować pracę Pana Antonio Nevescanin, pozwolę sobie na przywołanie innego cytatu z tej pracy, cytuje: „*Cities are an immense laboratory of trial and error, failure and success, in city building and city design. This is the laboratory in which city planning should have been learning and forming and testing its theories*” in *The Death and Life of American Cities*, [J. Jacobs, 1962, Introduction]. Miast, jako laboratorium, w tym przypadku nie jedno a dwa Łódź i Zagrzeb. Wydawałoby się, że całkowicie odmienne, stały się właśnie miejscem prowadzenia przez doktoranta swoich badań. Lokalizacja badanych miast w kręgu Europy środkowo-wschodniej stała się walorem, oraz wpłynęła nie wątpliwie, na jakość otrzymanego materiału badawczego. Z pozoru odmienny z uwagi na inną

koncepcję tworzenia obu miast, nie mniej jednak bardzo spójny i klarowny, jeżeli spojrzymy na to z punktu widzenia historii oraz prądów i kierunków w architekturze XX wieku i początku XXI.

Badania przestrzeni i struktur urbanistycznych w miastach, które uległy znacznym przemianom w okresie socjalistycznym jak Łódź i Zagrzeb, to jak zwykle poszukiwanie złotego środka, pomiędzy, teraźniejszością, a przeszłością. Tak jak ma to miejsce w przypadku niniejszej pracy autor starał się stworzyć pewnego rodzaju model postępowania, schemat działań, katalog form, nie zapominając jednocześnie o przestrzeni pamięci, o której pisał Dylan Trigg *"without the memory of places, memory itself would no longer have a role to play in our conscious lives."* [D.Trigg, *The Memory of Place: A Phenomenology of the Uncanny*. Ohio University Press. 2013,]. Dzięki zagadnieniu pamięci, poruszana w pracy tematyka, nabrała nowych wartości, widzianych z perspektywy dwóch miast.

2. Charakter rozprawy

Niniejsza rozprawa wpisuje się w nurt działań naukowych łączących wiedzę praktyczną oraz teoretyczną z doświadczeniami projektowymi autora. Biorąc jednak pod uwagę całokształt niniejszej pracy sklasyfikowałbym ją w kręgu prac z zakresu teorii i praktyki rewitalizacji oraz historii urbanistyki. Połączenie teorii i praktyki łączy się w pracy w bardzo ciekawy zespół wzajemnych zależności, które doktorant starał się w pracy szeroko omówić i skomentować. Przenikanie się poszczególnych wątków badawczych na granicy różnych dyscyplin należy podkreślić, jako niewątpliwy walor pracy. Od wielu lat dyskusje nad tym zagadnieniem są prowadzone w środowisku naukowym, wnioski są jak wiemy oczywiste.

Zaprezentowane przez autora rozważania mogą stać się przyczynkiem do dyskusji, w jaki sposób doświadczenia polskie w zakresie tworzenia modeli urban regeneration, mogą stać się wyznacznikami nowych trendów i kierunków w podobnych projektach w Zagrzebiu. Jednocześnie w jaki sposób obydwie miasta mogą stać się polem doświadczalnym dla stworzenia nowych modeli na przyszłość?. Autor pracy wspomina o tym na str. 354 rozprawy, cytując *„Urban regeneration projects from the West European cities, even more so from American cities, are generally inapplicable to the post-socialist cities, particularly the currently outdated concepts from the 1970s until early 2000s.”* Przedstawiony wywód naukowy daje możliwość zapoznania się z szeregiem działań twórczych i projektowych w Europie i na świecie, który miały wpływ min. na polską szkołę rewitalizacji jak słusznie zauważa to autor na stronie 356 pracy, *„Urban regeneration in Poland is regulated by law, which also needs to happen in Croatia”*.

Praca daje czytelnikom możliwość zrozumienia bardziej zaawansowanych zależności pomiędzy rewitalizacją, przestrzenią zurbanizowaną oraz rozwojem przestrzennym i architektonicznym badanych miast. Pojawia się w ten sposób pytanie, jaka jest granica pomiędzy zastosowaniem istniejących modeli, które nie pasują do Łodzi i Zagrzebia, a próbą stworzenia nowych modeli w oparciu o przeprowadzone badania naukowe w ramach rozprawy. Należy zgodzić się z autorem, kiedy wspomina w pracy na str. 361, że [...] *“this study shows is that urban regeneration is an interdisciplinary process with wide goals addressing social, urban and economic issues”*

3. Analiza źródeł oraz materiałów badawczych

W tej części recenzji chciałbym odnieść się do powstałych w czasie czytania pracy wątpliwości lub pytań, na które chciałbym otrzymać odpowiedź. Odnoszą się one wyłącznie do tych fragmentów pracy, w których w opinii recenzenta się pojawiły. Jeżeli, pewne części pracy nie zostały wzmiankowane w tej części, recenzent nie zgłasza w stosunku do nich swoich zastrzeżeń.

We wstępnej części pracy autor, w punkcie 1.6 „Research Hypothesis” [str.26] przedstawił hipotezę badawczą pracy, towarzyszy jej szereg dodatkowych pytań badawczych. Nasuwa się jednak wątpliwość, która została przez recenzenta przedstawiona w następującym pytaniu.

- **Pytanie_01**_Proszę o wskazanie, w którym fragmencie pracy zaprezentowane pytania badawcze zostały omówione i w jaki sposób udzielono na nie odpowiedzi ?.

W rozdziale 2.3 *“History of Urban Renewal and Current State of Urban Regeneration Projects in the United States of America”* autor przedstawił koncepcję kształtowania się zagadnienia urban regeneration w USA

- **Pytanie_02**_Proszę o wyjaśnienie, jakimi przesłankami kierował się autor, przedstawiając wybrane w rozdziale przykłady. Zaprezentowane wyjaśnienia [str.53-54] *„Based on the scale, but most importantly based on the speciality of approach 3 cities chosen as case studies: Portland in the state of Oregon, Boston in the state of Massachusetts and Detroit in the state of Michigan. In a sense, these cities in some respects differ from the stereotypical “American city”. Not only they are similar in size and population, which was an important criterion for taking them as case studies, but they also provide different insight to history or urban renewal and contemporary regeneration practices”*, oraz dalsza część wyводу nie są dla recenzenta przekonujące. ?

W rozdziale 2.4 *“Urban Regeneration Projects in the Western Europe”* autor przedstawił koncepcję kształtowania się zagadnienia urban regeneration w Europie.

- **Pytanie_03**_Proszę o wyjaśnienie, na jakiej podstawie zostały wybrane, przykłady studialne Rotterdam, Manchester, Leipzig.

W rozdziale 5.3.4, autor przedstawił przykłady obiektów poprzemysłowych, w Zagrzebiu, które mogłyby stać się częścią procesu urban regeneration w Chorwacji.

- **Pytanie_04**_Na jakiej podstawie przedstawione w rozdziale obiekty zostały wybrane do badań studialnych. Jaki był klucz ich wyboru ?.

W rozdziale 6. *Current State and the Future of Urban Regeneration, particularly in the Post-Socialist Countries* 6.1. *Summary on General Urban Regeneration Theory, Objectives and General Implementation*, autor rozprawy ponownie powraca do kwestii urban regeneration w ujęciu teoretycznym.

- **Pytanie_05**_Proszę o wyjaśnienie, w jakim celu ten rozdział został dodany w tym miejscu pracy. Czy nie powinien znajdować się na jej początku pracy.?

W rozdziale 6.6. *Implementing Know-How Model in Post-Socialist Countries - Revitalisation Experiences from Lodz - Possible Model for Urban Regeneration of Zagreb?*. Autor stara się ukazać, jakie działania przestrzenne zaobserwowane i zdiagnozowane w modelu polskim – Łódź można zaimplementować w Zagrzeb. Dla czytelności

dalszego wyводу, będę używał określenia „model Zagrzeb” oraz „model Łódź”, dla danych z poszczególnych miasta.

- **Pytanie_06**_Proszę o wyjaśnienie, dlaczego autor nie rozbudował modelu wykorzystania doświadczeń polskich w zaproponowanym modelu Chorwackim, przecież sam pisze na str 356, cytuję *„Lodz can, therefore, be seen as positive example regarding urban regeneration practices, despite its shortcomings. The model of using postindustrial heritage as the drive for urban regeneration process has legitimacy for Zagreb, as the city has big cultural and architectural postindustrial inheritance, with undiscovered potential”*
- **Pytanie_07**_Zaproponowano zastosowanie tylko wybranych elementów z „modelu Łódź” w „modelu Zagrzeb”, dla czego ?.
- **Pytanie_08**_W podsumowaniu pracy brak opisanie strategii, w jaki sposób należy podchodzić do dziedzictwa poprzemysłowego z XIX wieku a jak w przypadku okresu socjalizmu. Czy omawiane założenie przestrzenne w Zagrzebiu należy traktować tożsamo, czy też inaczej ?.
- **Pytanie_09**_Autor w pracy nie zaproponowała w jaki sposób miałyby przebiegać ewaluacja przykładów z Zagrzebia wybranych do urban renewal. ?.
- **Pytanie_010**_Zaproponowany model Zagrzeb nie przewiduje etapowania działań, dlaczego ?
- **Pytanie_011**_Nie zrozumiał dla recenzenta jest problem architektury illegal, podnoszony przez doktoranta, jako ważny czynnik realizowania zadań w modelu Zagrzeb w moim przekonaniu nie jest to kluczowy element. Proszę o wyjaśnienie.
- **Pytanie_012**_ W opinii recenzenta, brak graficznego ukazania jak w „modelu Zagrzeb”, można implementować elementy z „modelu Łódź”.

4. Rozwiązanie postawionych w rozprawie problemów badawczych

Autor rozprawy postawił sobie za cel badawczy ukazanie, w jaki sposób można zaimplementować doświadczenia polskie w zakresie „urban regeneration” na gruncie Chorwackim. Starał się także ukazać, dlaczego procesy „urban regeneration”, widziane i diagnozowane przez pryzmat Europy Zachodniej, nie mają zastosowania w odniesieniu do Chorwacji.

W opinii recenzenta praca wykonana w trakcie opracowywania dysertacji jest bardzo duża. Cieszy fakt, że otrzymany materiał został przez doktoranta tak drobiazgowo przeanalizowany i skomentowany. Dzięki takiemu podejściu mamy możliwość prześledzenia zmian, jakim zjawisko „urban regeneration”, było poddawane na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat. Ważnym aspektem jest spoglądanie na nie z polskiej i chorwackiej perspektywy. Przedstawione w rozprawie problemy badawcze zostały przez doktoranta opracowane prawidłowo

5. Oryginalność rozprawy przedstawiona do recenzji

Rozprawa doktorska Pana mgr inż. arch. Antonio Nevescanin pt” *„Limits and Differences in Revitalisation Process in “Transition” Countries on Example of Lodz and Zagreb, with Special Consideration of Public Space”* jest oryginalnym dziełem naukowym, które poprzez zastosowanie odpowiedniego warsztatu naukowego spełnia

wymagania stawiane pracom doktorskim w dziedzinie nauk inżynierjno-technicznych, dyscyplinie architektura i urbanistyka. Praca jest samodzielnym wkładem autora w badania dotyczące zagadnienia ochrony dziedzictwa oraz procesów rewitalizacji. W stosunku do obecnego stanu wiedzy recenzowana praca jest nowym i jednocześnie kompleksowym ujęciem poruszanego zagadnienia. W pracy zastosowano oryginalny, dostosowany na potrzeby rozważań autora aparat badawczy.

6. Analiza oraz interpretacja otrzymanych wyników

Autor w prawidłowy sposób ukazał prowadzone przez siebie badania za pomocą rysunków, fotografii, schematów i diagramów. W przekonujący, charakterystyczny dla nauk inżynierjno-technicznych sposób zinterpretował otrzymane wyniki i odniósł uzyskane rezultaty do ogólnie przyjętych w badaniach naukowych modeli wartościujących. W zwięzły oraz logiczny sposób zredagował otrzymane wyniki i poddał je analizie oraz zakończył część badawczą pracy podsumowaniem, a także odniósł się do zaproponowanych w pracy tez.

Autor w przedstawionej do recenzji rozprawie posłużył się prawidłową metodologią badawczą i wiedzą z zakresu prowadzeni badań naukowych w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Podsumowując analiza materiałów źródłowych oraz interpretacja otrzymanych wyników badań w recenzowanej pracy została przeprowadzona przez doktoranta prawidłowo.

7. Słabe strony rozprawy oraz jej wady

Przedstawiona do recenzji rozprawa została przygotowana starannie pod względem wydawniczym nie mniej jednak nie jest wolna od pewnych drobnych wad językowych i graficznych, które w całościowym ujęciu nie podważają jej walorów naukowych i dydaktycznych. W przypadku publikacji praca powinna zostać poddana profesjonalnej korekcie redakcyjnej, oraz osobnym recenzjom wydawniczym.

8. Przydatność rozprawy dla nauk inżynierjno-technicznych

Przydatność niniejszej rozprawy dla nauk inżynierjno-technicznych polega na ukazaniu, przenikaniu i uzupełnianiu się kierunków badawczych, takich jak architektura, urbanistyka, planowanie przestrzenne, oraz inne. W przypadku niniejszej pracy mamy możliwość śledzenia tej przemiany na wielu płaszczyznach badawczych, analitycznych jak i teoretycznych. Auto w sposób charakterystyczny dla nauk inżynierjno-technicznych podszedł do prezentacji omawianego przez siebie w rozprawie materiału badawczego.

9. Wnioski końcowe

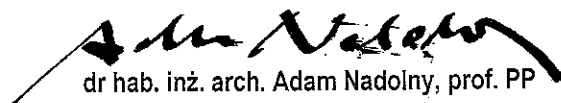
Autor, mino drobnych mankamentów zauważonych w niniejszej rozprawie wykazała się samodzielnym, twórczym oraz kreatywnym podejściem do analizy zagadnienia, którego podjęła się w dysertacji. Należy podkreślić fakt naukowego podejścia do badanego tematu oraz znajomość metod badawczych stosowanych w naukach inżynierjno-technicznych. Umiejętność wykorzystania przyjętego w pracy aparatu badawczego zasługuje na

podkreślenie. Niniejsza praca w moim przekonaniu jest ciekawym głosem w dyskusji nad możliwościami przenikania się kierunków badawczych w ramach dyscypliny architektura i urbanistyka.

Reasumując recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr inż. arch. Antonio Nevescanin pt" *„Limits and Differences in Revitalisation Process in "Transition" Countries on Example of Lodz and Zagreb, with Special Consideration of Public Space"* jest zgodna z przyjętymi standardami dla pracy doktorskiej w naukach inżynierijno-technicznych, dyscyplinie naukowej architektura i urbanistyka. Przeprowadzając swoje dowody autor rozprawy wykazała się wiedzą teoretyczną jak i ukazała naukowy oraz implikacyjny charakter swoich badań. Biorąc pod uwagę powyższe oraz mając na uwadze przeprowadzone przez autora badania z zakresu formowania oraz definiowania procesów rewitalizacji w ujęciu Europy środkowo-wschodniej wnoszę o wyróżnienie recenzowanej rozprawy.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi w szkolnictwie wyższym na terenie RP. Niniejszym wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechniki Łódzkiej.

dr hab. inż. arch. Adam Nadolny, prof. PP